

Спеціалізованій вченій раді Д 35.051.01
у Львівському національному університеті
імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертаційну роботу
Коваленко Олександри Вікторівни
на тему: «Розвиток фінансової системи України в умовах
глобалізаційних процесів»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата економічних
наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Актуальність обраної теми дослідження

Глобалізаційні процеси в галузі економіки передбачають включення у цей, цілком об'єктивний процес, усе ширшого кола країн, та характеризуються зростанням співробітництва у різноманітних сферах діяльності з одночасним загостренням конкуренції у планетарному масштабі. Це вимагає мобілізації значних ресурсів кожної країни, серед яких особлива роль належить фінансовим, що забезпечують не тільки концентрацію та рух матеріально-технічних, трудових та інших ресурсів, але і сприяють їх раціональному використанню.

Україна, з її відкритою економікою та високою залежністю від зовнішнього світу, вимушена швидкими темпами проводити адаптацію своєї нормативно-правової бази до зовнішніх умов та стандартів, нарощувати потенціал фінансової системи, усі складові якої повинні бути задіяні для вирішення проблем та завдань, що стоять перед країною

Актуальність обраного напрямку дослідження зумовлена масштабністю завдань, які ставить перед собою українське суспільство. Їх виконання, в сучасних умовах, без системного підходу до організації фінансів стає практично неможливим. Системний характер фінансової сфери знаходить своє відображення у фінансовій системі, яка повинна стати важливим інститутом розвитку економіки та суспільства в цілому.

У зв'язку з цим є
Львівський національний університет імені Івана Франка
Вхідний № 339
09. 04 2015

вкрай необхідним удосконалення теоретико-методологічних засад формування та функціонування фінансової системи. З огляду на це, актуальність дослідження теоретичних основ формування фінансової системи, її сучасної проблематики та пошук шляхів удосконалення не викликає жодних сумнівів.

Дисертаційна робота, певною мірою, розширює обрії загального бачення теорії і практики фінансової системи, яка за своїм призначенням повинна відповідати потребам економіки та запитам суспільства.

Тема роботи Коваленко Олександри Вікторівни є актуальною як за метою, так і за переліком поставлених завдань. Зміст роботи присвячений розробці теоретико-методологічних основ розуміння сутності, структури, принципів та завдань фінансової системи і на цій основі розробці рекомендацій щодо її модернізації та підвищення ефективності використання.

В основі отриманих результатів та сформованих висновків і пропозицій автора знаходиться теоретичний фундамент економічної науки та широке використання загальнонаукових й конкретно наукових методів дослідження, а саме: порівняння, системного та структурного аналізу, наукового абстрагування, індукції та дедукції, аналізу і синтезу тощо. Виконання дисертації здійснювалося в межах наукових робіт у Львівському національному університеті імені Івана Франка за напрямом «Фінансові стратегії розвитку економіки України» (реєстраційний №0112U004029).

Мета, об'єкт та предмет дослідження відповідають логіці обраного напрямку дослідження. Перелік наукових завдань сформовано у контексті досягнення поставленої мети. За результатами наукового дослідження отримані нові наукові положення, розроблено та обґрунтовано новітні підходи щодо зростання ролі фінансової системи у макроекономічному регулюванні економіки.

Наведені обставини обумовлюють незаперечну актуальність теми дисертації «Розвиток фінансової системи України в умовах глобалізаційних процесів» та її значення для вітчизняної фінансової науки і практики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату дало змогу стверджувати, що їй властива добре продумана структура, чітка логіка викладення матеріалу. Логічним є те, що дисертація починається із аналізу наукової літератури з досліджуваної проблематики та з наукового осмислення сутності понять «система», «фінанси», «фінансові ресурси» (с. 11-25), на основі чого запропоновані авторські підходи до трактування фінансової системи та принципів її побудови (с. 25-31). Відповідну увагу автор приділяє завданням, які ставляться перед фінансовою системою (с. 31-33).

Дисертантом проаналізовано вплив глобалізаційних процесів на розвиток фінансової системи. Варто погодитись з автором, що фінансова глобалізація формує умови для створення національних і світової фінансових систем (с. 47). Однак нестабільність таких систем позначається на глибині фінансових і валютних криз (с. 49).

Здобувачем сформульовані рівні впливу та форми інтеграційних процесів, пов'язаних з фінансовою глобалізацією, її відображенням на структурних елементах фінансової системи (с. 50-53).

Варто погодитись з автором, що для української фінансової системи характерною особливістю є її фінансова нестабільність (с. 54-57), а також притаманні риси перехідної економіки (с. 57-59).

Досить цікавою є дискусія стосовно визначення фінансової системи та розуміння її складу (с. 62-82), на основі чого автором сформульовані власні концептуальні підходи до трактування сутності цієї системи та її структуризації на трьох рівнях: економіки, де виділені чотири підсистеми;

секторів економіки та фінансів, серед яких виділено шість складових; ланок економіки і фінансів, якими запропоновано вважати юридичні і фізичні особи (с. 82).

Зачну увагу автор приділяє макроекономічному аналізу доходів та видатків суб'єктів фінансової системи України, оскільки подальший розвиток цієї системи неможливий без практичної перевірки теоретичних напрацювань, оцінки загального стану та окремих тенденцій, розробки стратегії розвитку. Здобувач розкриває взаємозв'язок макроекономічних показників (с. 87), детально аналізує структуру ВВП України за категоріями доходу (с. 88-89), за категоріями використання (с. 89-90), на основі чого робить висновок, що перерозподіл ВВП протягом 1990-2012 років мав стійку тенденцію на користь населення та держави, з подальшим його використанням на потреби споживання. При цьому суб'єкти господарювання не використовували свої можливості стосовно нагромадження основного та оборотного капіталу (с. 94-97).

Не оминула увагою дисертантка такий важливий аспект проблеми, як оцінка стану секторальної складової фінансової системи, що дозволило розкрити секторальний розподіл, динаміку та тенденції руху фінансових ресурсів країни у всіх інституційних секторах України. При цьому, акцентовано увагу на аналіз динаміки випуску товарів і послуг, валової доданої вартості, валового прибутку, змішаного доходу, валового сальдо первинних доходів, валового наявного доходу, чистих заощаджень і чистого багатства (с. 97-109).

Варто відзначити досить аргументовані авторські підходи до особливостей аналізу та оцінки базового рівня фінансової системи України. Досить детально досліджено динаміку обсягів реалізованої продукції за видами економічної діяльності (с. 112-113), структурні показники діяльності суб'єктів господарювання за основними видами економічної діяльності (с. 114-115), фінансові результати, випуск, проміжне споживання, валову додану вартість за окремими видами економічної діяльності (с. 116-120),

динаміку ВВП, доходів зведеного, державного та місцевих бюджетів України (с. 124-126), доходів населення України (с. 127-130), витрат та заощаджень населення України (с. 131-133).

Заслужують на увагу пропозиції щодо модернізації фінансової системи України в умовах глобалізаційних процесів. При цьому використано досвід зарубіжних країн, охарактеризовано інституційні одиниці окремих секторів, зокрема, нефінансових корпорацій (с. 149-155), фінансових корпорацій (с. 156-158), загального державного управління (с. 159-161), домашніх господарств (с. 162-164), некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства (с. 165-166).

Варто погодитись з автором щодо запропонованих напрямів удосконалення фінансової системи України у контексті гармонізації фінансових відносин. У роботі зазначено, що гармонізація фінансових відносин є ключовою умовою та домінантою розвитку фінансової системи, оскільки її складові тісно пов'язані та обумовлюють одне одного (с. 171). Дисертантом акцентовано увагу на гармонізації фінансових відносин вертикального і горизонтального характеру, оскільки такі вектори охоплюють одних і тих самих суб'єктів фінансової системи, на основі чого запропоновано власну модель гармонізації фінансових відносин (с. 172-176).

Заслужують на увагу пропозиції щодо зростання ролі фінансової системи у макроекономічному регулюванні економіки України. Напрями та масштаби такого регулювання визначено на основі аналізу макроекономічних показників стану фінансової системи України та її окремих секторів з використанням економіко-математичних методів і моделей (с. 180-192).

Зміст дисертації є достатньо обґрунтованим та достовірним за своїми науковими положеннями, отриманими результатами, сформованими висновками та розробленими рекомендаціями. Останні базуються на сучасних досягненнях економічної науки та її методології, узагальненнях та системному аналізі явищ і процесів, що мають місце впродовж тривалого

періоду часу в економіці України, сучасних методах наукових досліджень, власних науково-аналітичних розробках з використанням широкого масиву статистичної інформації.

Для досягнення поставленої мети дисертантом опрацьовано значний обсяг вітчизняних та зарубіжних наукових джерел з проблематики фінансової системи, проведено аналіз та узагальнення отриманих результатів. Це дало змогу О. В. Коваленко виявити дискусійні положення та недостатньо розкриті питання з обраної теми і знайти свій напрямок наукового дослідження.

Висновки за розділами дисертації логічно продовжують концептуальні положення запропонованих підходів до розуміння сутності, ролі та значення фінансової системи в управлінні економікою. Основні результати наукових досліджень, висновки та рекомендації дисертаційної роботи є складовою науково-дослідної роботи кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка за напрямом: «Фінансові стратегії розвитку економіки України» (реєстраційний №0112U004029).

Наукові положення, висновки і рекомендації, запропоновані в дисертаційній роботі, мають високий ступінь наукової обґрунтованості.

Дисертація та автореферат написані на належному теоретичному й методологічному рівні, мова автора змістовно насичена, але водночас доступна читачеві. Виправданим слід вважати часте цитування інших авторів, що досліджували суміжні наукові проблеми. Це суттєво збагатило дисертаційну роботу і дозволило адекватно оцінити стан дослідження наукової проблематики.

Основні наукові результати, отримані дисертантом

До основних наукових результатів, отриманих автором можна віднести:

вперше:

- розроблено на інституційній основі концептуальні підходи до формування трирівневої моделі фінансової системи, яка включає окремі ланки, сектори та підсистеми, що відображають особливості та ієрархію формування фінансових відносин. Як первинну (базову) складову та базові суб'єкти фінансової системи виділено інституційні одиниці економіки (юридичні та фізичні особи різних організаційно-правових форм господарювання, органи влади та управління). На найвищому рівні економіки виділено такі підсистеми: мікроекономіка (фінанси домогосподарств, фінанси суб'єктів господарювання); макроекономіка (фінанси держави); мегаекономіка (міжнародні фінанси) (с. 79-82);

удосконалено:

- визначення фінансової системи, яку запропоновано розглядати як сукупність сформованих на нормативно-правовій і договірній основі фінансових відносин взаємозв'язаних між собою інституційних одиниць економіки, що формують структурні елементи цієї системи. Особливістю такого трактування є те, що вона має теоретико-прикладний характер, оскільки уточнює суб'єкти фінансових відносин та умови їх функціонування (с. 65-66);

- методичку оцінки стану фінансової системи на основі розробленого алгоритму визначення окремих макроекономічних показників, які послідовно відображають рух фінансових ресурсів, протягом календарного року, у розрізі окремих секторів та в цілому, де кожний показник є сальдом надходжень та використання ресурсів на певному етапі економічного процесу. Це створює передумови для складання у подальшому балансу фінансових ресурсів (с. 109-110, 225-227);

- інструментарій аналізу та прогнозування стану секторальної складової та фінансової системи в цілому на основі використання коефіцієнтів розподілу, що комплексно відображають вертикальний (вартісний), та горизонтальний (міжсекторальний) вектори руху фінансових ресурсів (с. 184-187);

набули подальшого розвитку:

- теоретичні підходи до вибору класифікаційних ознак групування суб'єктів фінансової системи, зокрема, інституційних одиниць на рівні її окремих секторів (що у комплексі відображають їхнє функціональне призначення, види економічної діяльності, форми власності та організаційно-правові форми господарювання). Це дасть можливість об'єднати однорідні за своїм призначенням, джерелами формування фінансових ресурсів, цілями та завданнями, інституційні одиниці економіки, що є основою фінансової системи (с. 70-78, 143-144, 147);

- комплекс абсолютних і відносних, мікро- та макропоказників, які характеризують стан фінансової системи в цілому та її окремих складових, що дає змогу більш широко, у межах календарного року та процесу відтворення, проводити аналіз внутрішнього та зовнішнього руху фінансових ресурсів, пропонувати ефективні фінансові рішення (с. 98-111);

- розробка принципів організації фінансової системи відповідно до рівнів економіки (мікро-, макро-, мегаекономіка) та її управління, дотримання яких формує її системний характер і стійкість (с. 29-31).

Всі пункти новизни є достатньо обґрунтованими в дисертації, базуються на глибокому знанні законодавства, аналізі наукової літератури, досвіді практичної роботи та відображають власні погляди дисертанта на досліджувані проблеми.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Поряд із зазначеними позитивними сторонами роботи у дисертації, як і в будь-якому масштабному дослідженні соціально-економічного спрямування мають місце окремі дискусійні питання та недоліки.

1. Автор багато уваги приділяє аналізу теоретичних засад глобалізації, зокрема, її сутності, етапів розвитку, переліку чинників, притаманних проявів, позитивних і негативних ознак, наслідків (с. 33-47), що досліджує не

фінансова наука, а наука про світове господарство і міжнародні економічні відносини.

2. У цілому здобувач слушно акцентує увагу на напрямках модернізації фінансової системи України в умовах глобалізаційних процесів (с. 139-167). Однак у тексті, який носить рекомендаційний характер, наведено цілий ряд термінів та їхнє трактування, визначених чинними законодавчими та нормативними актами, а також зазначеними в економічних словниках, зокрема, фінансова установа (с. 150), фінансова послуга (с. 151), клірингова установа (с. 152), іпотечні (земельні) банки, кредитна спілка, лізингова компанія, довірче товариство, ломбард (с. 153), фондова біржа (с. 154), товарна біржа, недержавний пенсійний фонд (с. 155), політичні партії, інші громадські організації (с. 163), благодійні організації (с. 164). Пояснення цих відомих термінів недоцільно наводити у третьому розділі дисертації.

3. Наведені у запропонованій автором моделі фінансової системи (пп. 1.3, 2.1) окремі структурні елементи не отримали належного висвітлення та наукового обґрунтування.

4. Сформульовані у рекомендаційній частині пропозиції дисертанта стосовно удосконалення фінансової системи з урахуванням глобалізаційних процесів були б більш переконливими та аргументованими за умови використання кращого досвіду європейських країн та інших розвинутих країн світу.

5. Висновки і рекомендації дисертаційної роботи мали б більшу цінність, якщо б вони враховували історичний досвід та перспективи розвитку вітчизняної економіки й соціальної сфери в умовах інтеграційних процесів та зовнішнього економічного середовища.

6. В роботі є окремі редакційні неточності й упущення, у деяких випадках текст має описовий характер, окремі положення відомі широкому загалу науковців.

Проте, вказані вище дискусійні положення і зауваження не зменшують вагомості результатів дослідження та не зменшують загального теоретичного

і прикладного значення дисертаційної роботи. Дисертант продемонструвала розуміння та відчуття гостроти даної проблематики.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Науково-практичне значення результатів проведеного дослідження пролягає перш за все в тому, що вони є конкретними та спрямовані на досягнення кінцевої мети – розвитку фінансової системи України в умовах глобалізаційних процесів.

Дисертаційна робота також має важливе навчально-методичне значення, що підтверджено відповідними документами про впровадження в практику навчального процесу Львівського національного університету імені Івана Франка при викладанні курсу «Фінанси» та інших дисциплін фінансового циклу (довідка № 2412–Н від 31.05.2013 р.), Національним лісотехнічним університетом України (довідка № 1792 від 12.06.2013 р.), Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича (довідка № 15-15/3528 від 28.10.2013 р.).

Практична значимість наукового дослідження підтверджена довідкою про впровадження його результатів Департаментом фінансів Львівської ОДА (довідка № 10-16 від 05.06.2013 р.) при оцінці реального стану фінансової системи України, її окремих складових та складання прогнозів розвитку регіону.

Основні теоретичні положення роботи пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних і тематичних конференціях.

Оцінка повноти викладення дослідження в опублікованих роботах

Наукова обґрунтованість і достовірність результатів виконаного дослідження підтверджується в 22 наукових працях загальним обсягом 8,18 друк. арк. (особисто автору належить 7,62 друк. арк.) з яких 10 статей

опубліковано у фахових виданнях України, одна стаття – у наукових періодичних виданнях інших держав, 11 тез доповідей за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій (с. 16-18 автореферату). У публікаціях розкрито основні положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертації. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота Коваленко Олександри Вікторівни на тему: «Розвиток фінансової системи України в умовах глобалізаційних процесів» є цілісним, самостійним, логічним за структурою та завершеним науковим дослідженням, яке має вагомим теоретичне та прикладне значення, містить елементи наукової новизни, сучасні погляди, підходи та рекомендації по удосконаленню фінансової системи. У результаті проведеного дослідження отримані нові теоретичні результати, які є реальним внеском автора у розвиток фінансової науки України.

Дисертація, за змістом та оформленням, повністю відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор, Коваленко Олександра Вікторівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів
Тернопільського національного
економічного університету
Міністерства освіти і науки України**

В. Г. Дем'янишин

Підпис: *В. Г. Дем'янишин*

Завіряю:
Зав. кафедрою фінансів: *Гарашова Т. В.*